

Intervenció del president de la Generalitat i primer secretari del PSC, José Montilla, a l'acte de cloenda del "NEXT LEFT"
Barcelona, 4 de juny de 2010

Bona tarda a tothom.

No puc començar d'altra manera que amb la felicitació a la Fundació Rafael Campalans i a la Fundació d'Estudis Progressistes Europeus per l'oportunitat d'aquest projecte de reflexió conjunta del socialisme democràtic europeu. Felicitació per un doble motiu: per la necessitat d'abordar sense restriccions el debat sobre la renovació del nostre projecte i per entendre que tal renovació només és possible si operem un canvi d'escala, si la pensem i l'articulem a escala europea.

Efectivament, la celebració d'un debat com el que ara clausurem és un símptoma de la inquietud que compartim molts progressistes europeus sobre un present que ens desborda massa sovint i encara més sobre un futur que no encertem a perfilar.

Sentim que les forces del mercat han sortit de mare i amenacen de destruir l'entramat polític i institucional que ens ha permès, als europeus, durant dècades, no tan sols créixer econòmicament, sinó progressar socialment en un context de pau i democràcia, inèdit en la nostra agitada història.

Ens sentim dir que el nostre model econòmic i social ja està superat, que si ens seguim entestant a mantenir-lo, estem condemnats irremissiblement a la decadència.

Ens adonem, al mateix temps, que els instruments polítics per governar la complexa realitat europea són insuficients i sovint inadequats; i que ens allunyen, per tant, de la capacitat de ser influents i decisius en les noves taules on es dirimeixen les orientacions del món del futur. Hi ha diversos exemples al llarg dels darrers mesos.

De tot plegat en ressorgeix de nou un europessimisme que ens emboira el pensament i ens paralitza l'acció. Els dubtes ens consumeixen: Europa té una història que s'ha esforçat àrduament a superar; però avui defalleix i sembla que ja no tingui l'energia necessària per seguir sent protagonista del present i el futur.

Aquesta percepció ha esdevingut un lloc comú en els comentaris sobre l'actualitat europea. Serveixin d'exemple dues cites d'articles publicats aquesta setmana a la premsa espanyola:

"No es fácil imaginar el porvenir de la socialdemocracia si Europa no consigue mantener su puesto en la historia global de los próximos años" , afirma Kepa Aulestia.

I Lluís Bassets insisteix en la mateixa línia quan escriu:

"Pero el socialismo y el euro pertenecen al sustrato de las cosas esenciales que sólo mutan cuando muta la época: ninguna corriente ideológica europea se halla en peor estado de salud ahora mismo que la socialdemocracia, obligada además al ejercicio masoquista de adelgazar el Estado social, la criatura cuya preservación le da sentido; nada de la compleja construcción europea se halla en

situación más precaria que el euro. Saber qué vamos a hacer con ello es parte ya de la agenda del futuro ...”

És a dir, que en el cor d'aquests dubtes i d'aquesta tendència al pessimisme i a la impotència està instal·lat el socialisme democràtic europeu. No podia ser d'altra manera, ja que ha estat i és, el socialisme democràtic europeu, un dels pilars polítics fonamentals de la construcció europea.

D'aquí la responsabilitat del socialisme democràtic de superar aquest estat de perplexitat i d'inseguretat, de fer un gran esforç per pensar i assimilar els canvis que ens trasbalsen, de no resignar-se a donar cap batalla per perduda, de revitalitzar els valors que ens identifiquen, d'innovar radicalment les nostres propostes i les nostres formes d'organitzar-nos i d'actuar.

I tot això només tindrà sentit i possibilitats d'èxit si ho fem -com he dit en començar- tot operant un canvi d'escala. Europa no pot ser el problema. Europa és i ha de ser la solució.

Intentar aquesta renovació profunda del socialisme democràtic a escala europea no és gens fàcil. En sóc plenament conscient.

No és fàcil perquè ens caldrà superar dues temptacions que són contradictòries.

1r. La temptació conservadora, la de fer-nos forts en la nostra identitat, en la declamació dels nostres valors, en les fórmules que van tenir èxit en el passat i que podríem resumir demanant més

intervencionisme estatal, amb el doble propòsit d'incentivar l'economia i de redistribuir les rendes ...

O, 2n. La temptació futurista, la de fugir endavant empesos pels aires del temps, adoptant nous valors post materialistes, difuminant el nostre perfil polític i organitzatiu per convergir amb les noves tendències progressistes i ecologistes, temptejant fórmules de democràcia participativa ...

Són dues opcions que, assumides radicalment, ni sumen ni serveixen per avançar.

Així, el replegament identitari permetria conservar un perfil nítid, però en el que cada dia s'hi reconeixen menys els ciutadans més formats i més actius, i ens condemnaria a repetir fórmules inadaptades a la globalització, amb el risc d'acabar --sense gairebé adonar-nos-en-- fent el joc al nacionalisme proteccionista i populista

D'altra banda, l'acceptació acrítica dels valors i els marcs de la globalització ens pot conduir a una política descarnada de la realitat econòmica i social concreta i, per tant, d'una bona part dels ciutadans que reben més les conseqüències que els avantatges de la globalització...

És possible la síntesi d'aquestes dues opcions?

El fracàs relatiu d'intents com el de la Tercera Via ens l'ha de fer descartar?

O bé cal que ens resignem a una escissió estructural i definitiva entre l'esquerra reformista i l'esquerra radical?

En tot cas, el que és evident és que els problemes no esperen, que la realitat es mou a un ritme trepidant, i que el pitjor que es pot fer en un temps de canvis tan ràpids i d'incerteses tan grans és mantenir-se en la indefinició, el dubte i el silenci... perquè senzillament altres interpretaran el món, faran propostes i prendran les decisions per nosaltres.

Fins al punt que ja hi ha qui es pregunta -com Marc Lazar (atent observador de l'evolució de les esquerres europees)- si les polítiques d'austeritat i de reformes estructurals seran el final de les esquerres reformistes europees?

Es obvi que, sense dibuixar un horitzó que les justifiqui i que doni sentit als sacrificis del present - d'això no en tractarem avui, tot i que hem pres algunes decisions no gaire fàcils i doloroses aquests darrers dies - aquestes polítiques colpeixen directament les bases socials tradicionals de l'esquerra, provoquen l'enfrontament amb els sindicats, originen desafecció política i abstencionisme electoral... I anant maldades, acreixen el risc de tensions socials entorn de la immigració, atiades pel populisme xenòfob, tal com estem veient a tants indrets d'Europa. Hi ha alguns intents també aquí a casa nostra, no cal anar molt lluny.

Definir aquest horitzó i traçar els camins per arribar-hi és urgent, però el més gran enemic de les urgències és la precipitació i l'emmirallament amb fenòmens que poden ser conjunturals.

Així s'han comès errors de càlcul en proclamar, fora de temps, el retorn de la socialdemocràcia, a la vista del fracàs del neoliberalisme. Ens hem delectat més en proclamar aquest fracàs que en pensar i oferir la nostra alternativa. I així, les eleccions al Parlament Europeu de fa un any, ens van despertar amargament d'aquest miratge!

Igualment, no deixa de ser infantil també la fascinació acrítica pel fenomen Obama, tot el remarcable que es vulgui, però propi d'un context polític i social força diferent de l'uropeu.

Sense falses dreceres hem d'aclarir unes quantes qüestions per superar aquest bloqueig i tornar a ser operatius.

¿És possible una convergència operativa de les diferents tradicions d'esquerreres i de les noves tendències?

¿Sota quin denominador de caràcter ideològic comú?

¿Amb quins propòsits programàtics?

¿Amb quines fórmules organitzatives i amb quines aliances?

Pel que fa a la ideologia, cal deixar-ho ben clar: tot el que sigui una deriva cap el radicalisme ideològic és una manifestació en el fons d'impotència política.

El socialisme democràtic i reformista té unes arrels ideològiques profundes que poden seguir il·luminant el futur.

¿O és que no és actual perseguir la igualtat de possibilitats, el reconeixement de la igualtat de drets?

¿O defensar la convicció en el mètode democràtic, contrari a una concepció determinista de la història?

I, per tant, seguir entenent el socialisme com un procés d'extensió dels drets i d'introducció d'elements de regulació social. És a dir, el socialisme com un moviment gradual i progressiu de democratització i de realització de tot el potencial de llibertat que contenen els individus que conformen una societat.

Està clar que hem de dialogar amb les altres tradicions ideològiques progressistes (velles i noves). I que caldrà desfer-se de moltes antigalles de caràcter ideològic. I acceptar i assimilar noves idees i punts de vista. Però el que ha de restar immutable de la nostra ideologia, el que ha de ser el millor llegat de la tradició socialista democràtica, a l'esquerra del futur, és precisament aquesta voluntat d'alliberament individual i col·lectiu. La llibertat per a tothom és el valor innegociable!

Ara bé, ¿com convertir aquesta aspiració que ens motiva en un projecte col·lectiu majoritari i en unes propostes programàtiques realitzables en les noves condicions econòmiques, socials i culturals?

¿Quina lectura fem del capitalisme global i financer?

¿Ens conformem només amb adaptar-nos-hi?

¿Quin nou paradigma econòmic proposem?

¿Un mix d'economia del coneixement, d'economia social de mercat i d'economia verda?

¿Quina política econòmica?

¿Més intervencionisme en el sentit tradicional?

¿Vol dir això que es renuncia a l'assimilació parcial del liberalisme econòmic i a la voluntat d'aprofitar la globalització atenuant-ne els efectes socials negatius?

¿O potser el que cal és un Estat millor, més eficient, com a garantia prèvia per poder fer-lo més equitatiu i que garanteixi uns mercats útils socialment?

I més enllà, ¿com articular mecanismes eficients de coordinació de la política econòmica a nivell europeu i mundial? Una mancança evident, si atenem al que ha estat la realitat de les darreres setmanes i el darrer mes especialment.

¿Com superar l'actual trencaclosques originat per la crisi financera i econòmica?

Mantenir els dèficits per encebar de nou el creixement o acceptar l'austeritat, compensada amb una política fiscal que gravi les transaccions financeres i les rendes altes i amb mesures socials?

Tot això està a l'agenda òbviament, aquí i a tota Europa.

¿Quines polítiques socials?

¿En quin concepte de benestar les emmarquem?

¿Polítiques assistencials pal·liatives o polítiques actives d'estímul al treball per mitjà de la formació?

¿La política redistributiva segueix sent la més apropiada la màxima inclusió social?

¿No cal canviar, potser, de perspectiva i primar la inserció social a través del treball i no de l'assistència?

¿I quina política econòmica seria necessària per fer possible aquesta nova perspectiva?

¿Quin horitzó polític?

¿Com governar la interdependència?

¿Retorn al nacionalisme i el proteccionisme o salt endavant en la construcció política d'Europa?

¿Quins instruments polítics?

¿Democràcia representativa o democràcia participativa?

¿Quines aliances de fons?

¿Quin bloc social s'ha de saber articular per aspirar a l'hegemonia?

¿Com tendir i assegurar els ponts entre les persones adaptades econòmicament i culturalment a la globalització, les inadaptades i desorientades culturalment i les directament excloses, que també n'hi ha.

O -com diu René Cuperus- ¿com continuar sent una força de canvi progressista i alhora un aixopluc de confiança i protecció social per a l'electorat indecís, cada vegada més ampli?

Com podeu comprendre, no intentaré pas donar resposta a totes les preguntes formulades.

Crec més important discernir si aquestes preguntes són les rellevants, perquè només si som capaços de plantejar correctament els problemes tindrem l'oportunitat de trobar les solucions.

En tot cas són interrogants que deixo plantejats i com a deures a fer per part d'unes fundacions que haurien d'esdevenir -com proposa Olaf Cramme (el director de Policy Network)- una xarxa (ell diu una

coalició) d'institucions modernitzadores del pensament de l'esquerra europea.

Per part meva, i abans d'acabar, només vull deixar esbossats alguns apunts de resposta als interrogants plantejats. Telegràficament,

1. Ens hem d'orientar cap a un nou paradigma econòmic i social, guiat pel principi de mantenir el vincle entre mercat i societat, de manera que el mercat estigui al servei de la societat i no a l'inrevés.
2. A Europa, això vol dir transformar el model d'economia social de mercat en un model compatible amb l'economia del coneixement impulsada per la globalització, la nova economia verda, exigida pels inajornables reptes mediambientals i les necessitats geoestratègiques vinculades amb l'energia.
3. Conciliar les exigències concurrents de la competitivitat econòmica, l'equitat social i la sostenibilitat ecològica, ens ha de portar a replantejar-nos a fons conceptes com societat inclusiva, Estat del benestar i cohesió social, entre d'altres.
4. En una economia competitiva la millor via per a la inclusió social i la superació de les desigualtats és la del treball qualificat. D'aquí es dedueix la prioritat de totes les prioritats: l'educació i la formació al llarg de tota la vida per proveir constantment d'oportunitats a les persones en una economia i una societat dinàmiques.

5. La protecció social davant la inseguretats econòmica i les contingències de la vida ha d'esdevenir sostenible i proporcionada als recursos fiscals, tema també d'actualitat, aquí i a molts llocs d'Europa. D'aquí la importància d'una política fiscal equilibrada i redistributiva. Però també de la corresponsabilització ciutadana en el bon ús d'aquests recursos públics.

6. La cohesió social i ciutadana s'ha vist alterada per la confluència simultània de processos d'individualització, de noves immigracions, de noves desigualtats i formes d'exclusió social. En definitiva, se'ns planteja com refer la cohesió social i definir un ideal de ciutadania compartida en unes societats més heterogènies, més disperses i més segmentades i, en conseqüència, més fracturades i conflictives, on els problemes socials i urbans es barregen amb problemes identitaris, culturals i també de caràcter religiós. Per tant, la nova política de ciutadania ha d'integrar polítiques educatives, socials, urbanes (de barris) i polítiques d'integració cultural i ciutadana. Unes polítiques que han de comptar amb un quadre general de referència, però que per a ser efectives han de ser prou flexibles per esdevenir micropolítiques.

7. Paradoxalment, les micropolítiques socials i ciutadanes necessiten d'un marc referència que els proporcionin una perspectiva global. Aquesta perspectiva no l'ofereixen avui ni els mercats globalitzats ni els Estats tradicionals. Per això necessitem Europa, una Europa activa i eficaç, que vol dir governada amb institucions i lideratges visibles, llegibles i entenedors per a la gran majoria dels ciutadans europeus, una assignatura pendent.

8. Necessitem Europa per estar al món i per tornar al futur. Com diu Stefano Fassina: per participar amb el nostre bagatge en la construcció d'un "New Deal" mundial fonamentat en el treball.
9. Però tot això no es pot aconseguir sense política democràtica. Una política que cal rescatar de la irrellevància i de la impotència. Que cal re-situar quant al seu camp d'acció i les seves possibilitats d'incidir en la realitat, i pel que fa a la seva escala d'actuació. Una política menys dirigista i més interactiva. Menys normativa i més executiva. Menys tecnocràtica i més comunicativa. Menys populista i més ciutadana ...
10. La responsabilitat del socialisme democràtic i reformador europeu, és fer possible el seu ideal emancipador de sempre amb un nou projecte que interpreti la realitat tal com és i que detecti els corrents profunds del canvi social, amb propostes de reforma destinades a aconseguir el progrés de la majoria, amb aliances socials i polítiques que les garanteixin, amb formes i llenguatges renovats i amb lideratges que sintetitzin i simbolitzin el nou projecte.

I tot plegat amb una determinada actitud, amb una determinada manera de fer que desterrí per sempre de l'esquerra, alguns vicis massa arrelats que ens han fet molt de mal, com l'arrogància, derivada d'una falsa creença sobre una suposada superioritat moral, o com el purisme que ens condemna a la inacció, o com el pessimisme que ens paralitza per guanyar el futur.

Uns vicis que tenen uns antídots: la disposició permanent d'aprendre, l'exigència de l'esperit crític, el pragmatisme necessari per actuar, l'optimisme en les possibilitats de superar el determinisme.

Només així serem conseqüentment reformadors i progressistes.

Moltes gràcies